

Міністерство внутрішніх справ України
Львівський державний університет внутрішніх справ

СЛІВІНСЬКИЙ ВІКТОР РОМАНОВИЧ

УДК 340.12: 37.323

**АКМЕОЛОГІЧНИЙ ВИМІР
ПРОФЕСІЙНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ПРАЦІВНИКА ОВС:
ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ**

12.00.12 – філософія права

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Дисертацією є рукопис

Робота виконана у Львівському державному університеті внутрішніх справ МВС України

Науковий керівник доктор юридичних наук, професор
Цимбалюк Михайло Михайлович,
Львівський державний університет внутрішніх справ,
ректор

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
Вовк Вікторія Миколаївна,
Національна академія внутрішніх справ,
професор кафедри філософії права
та юридичної логіки;

кандидат юридичних наук, доцент
Романова Альона Сергіївна,
Національний університет «Львівська політехніка»,
доцент кафедри теорії та філософії права

Захист відбудеться «28» березня 2014 р. о 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.725.02 у Львівському державному університеті внутрішніх справ за адресою: 790007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Львівського державного університету внутрішніх справ за адресою: 790007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Автореферат розісланий «27» лютого 2014 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. В. Красницький

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Дослідження акмеологічного виміру професійної самореалізації працівника ОВС привертає до себе увагу не лише через глибину праксеологічних спрямованостей, а ще й тому, що тривалий період в українській та світовій науковій думці проблеми самореалізації, самовдосконалення, професійного росту людини є одними із найскладніших і недосліджених парадигм вітчизняної філософії права. Фахівці багатьох галузей – філософи, правознавці, педагоги, психологи та ін. – досі акцентували здебільшого на професійній деформації, поведінці, свідомості працівників ОВС, а те, що в основі ефективної і стабільної зорієнтованості особистості працівника ОВС, залишалось поза увагою, що і стало наслідком нинішнього загострення соціальних суперечностей у суспільстві, порушення суспільного правопорядку.

Відтак актуальність теми окреслюється на двох рівнях: глобальному – швидкоплинність соціальних, політичних, економічних, історичних умов життя сучасної людини спричиняє зміни в її свідомості, трансформуючи мислення і ставлення до вічних цінностей свободи, добра, любові, щастя, справедливості, розвитку та їхнього вдосконалення. Універсальний ключ до розуміння сутності людини розкриває актуальні проблеми феномена акме і дає можливість переосмислити цінні ідеї з позицій сучасності. Другий рівень актуалізації теми – суто галузевий. Він підсилюється філософсько-правовою значущістю поглиблення досліджень у сфері онтології правосвідомості, обґрунтування акметектоніки як системи самооцінки, корекції і самореалізації працівника ОВС. Основні акмеологічні принципи відкривають шлях до розуміння гідного буття людини, яке розглядається у площині духовності та ґрунтується на морально-етичному виборі, що необхідно і окремій людині, і суспільству.

Питання вдосконалення професійної діяльності працівників ОВС досліджували такі українські науковці, як Ю. Аврутін, В. Авер'янов, Г. Атаманчук, А. Арістова, С. Алтухова, С. Алексєєв, Д. Бахрах, О. Бандурка, О. Бандура, І. Бачило, Ю. Битяк, В. Бліхар, І. Богатирьов, Н. Болотіна, І. Бородін, А. Васильєв, В. Вовк, І. Голосніченко, Н. Гребінь-Крушельницька, Є. Додін, А. Єлістратов, Р. Калюжний, В. Коваленко, І. Коліушко, В. Колпаков, А. Комзюк, А. Коренєв, М. Костицький, В. Ортинський, О. Петришин, Ю. Тихомиров, Ю. Шемшученко, М. Штангрет, І. Шутак, М. Цимбалюк та ін.

Розкриттю акметектоніки у формуванні прогресивного розвитку особистості сприяли наукові здобутки таких російських учених: Ю. Аврутін, В. Агапова, І. Андрієвського, О. Анісімова, А. Баєва, В. Баскова, Є. Богданова, А. Бодалева, Т. Болховітіної, В. Бранського, А. Буданова, І. Волкова, А. Деркача, А. Дунаєва, А. Губанова, В. Іларіонова, Л. Колоткіна, А. Малько, Р. Мулукаєва, С. Лебедева, С. Пожарського, Н. Рижака, В. Сальнікова, Ю. Синягіна, В. Чернікова, А. Франка та ін.

Основоположними для дослідження стали праці Г. Гегеля, Е. Гуссерля, О. Данильяна, І. Ільїна, І. Канта, Д. Локка, М. Падуанського, С. Пуфендорфа, Ж.-Ж. Руссо, А. Шопенгауера, Л. Феєрбаха, Й. Фіхте, Л. Петражицького, Б. Скінера, Е. Торндайка, Д. Уотсона, Е. Фромма та ін.

Незважаючи на таку увагу до проблем професіоналізму працівників ОВС, питання їх акмеологічного самореалізування потребує глибокого вивчення та аналізу. Важливими в усвідомленні суті професійної самореалізації особистості є насамперед акмеологічні завдання, з-поміж яких: наукове обґрунтування і вияв акме як найвищого рівня розвитку особистості; дослідження об'єктивних і суб'єктивних факторів, що визначають якісно-кількісну характеристику акме; розкриття закономірностей і механізмів, наявність яких передбачена можливістю людини досягти власного акме, та ін.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2002 р. № 649-р «Про затвердження Концепції реформування наукової та науково-технічної діяльності в системі органів внутрішніх справ» (щодо використання сучасних інформаційно-психологічних технологій у діяльності ОВС і проведення міжгалузевих досліджень на стику юридичних та інших наукових галузей знань), «Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2010–2014 років», затверджених Наказом МВС України від 29 липня 2010 р. № 347, а також у контексті наукових досліджень Львівського державного університету внутрішніх справ за напрямом «Держава і право: філософсько-правовий та теоретико-історичний виміри» (державний реєстраційний номер 0113U002433).

Мета і задачі дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає у теоретико-методологічному аналізі акмеологічного виміру професійної самореалізації працівника ОВС, у філософсько-правовому аналізі специфіки акме фахівця ОВС, а також у формулюванні теоретичної та практичної значущості цієї проблеми для подальшого її опрацювання.

Досягнення мети передбачає розв'язання таких *задач*:

- обґрунтувати стан дослідження, методологію аналізу та суть проблеми професійної самореалізації працівника ОВС;
- з'ясувати змістовні особливості акмеологічних основ професійного формування особистості працівника ОВС;
- виокремити основні складові професійної самореалізації працівника ОВС;
- виявити сутність філософських засад акме-ідеї професійного вдосконалення працівника ОВС;
- окреслити зміст філософсько-правових модусів професійного росту (акме) в самореалізації особи працівника ОВС;

– сформувати філософсько-правові детермінанти професіоналізму працівника ОВС;

– узагальнити значення акмеологічних основ самовдосконалення для формування особистості працівника ОВС у процесі самопізнання та практичної професійної діяльності;

– розкрити філософсько-правові універсалиї професійної самореалізації працівника ОВС у просторі рефлексії і соціальної практики;

– визначити соціокультурний контекст перспектив акмеології у професійній діяльності працівника ОВС.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають у процесі професійної реалізації працівника органів внутрішніх справ.

Предмет дослідження – акмеологічний вимір професійної самореалізації працівника ОВС у філософсько-правовому аналізі.

Методи дослідження. Комплексний характер розкриття проблеми акмеологічного виміру професійної самореалізації працівника ОВС обумовлює застосування низки загально- і конкретно-наукових методів дослідження: філософсько-правового, філософського, правового, акмеологічного, що сприяє розгляду проблеми в сукупності та цілісності багатовекторного аналізу.

Дослідження питання професійної самореалізації працівника ОВС ґрунтується на з'ясуванні проблематики професійного розвитку спеціаліста в межах філософії права. Цей підхід розроблено у структурі філософії права, акмеології, психології, філософської антропології. Він дає змогу розкрити сутність поняття «професійне вдосконалення», з'ясовуючи його філософсько-правову специфіку як акмеографічного підходу, який становить систему вимог, умов і засобів досягнення прогресивного розвитку особистості професіонала, насамперед його професійної досконалості.

У зв'язку з цим методологія нашого дослідження передбачає комплексний підхід до вивчення проблем досягнення акме працівником ОВС. Він зумовлений необхідністю застосування діалектичного методу, який уможливорює вивчення процесів розвитку з точки зору взаємодії різних галузей знань і наук, а також міждисциплінарного аналізу явищ і процесів професіоналізації особи. У вивченні проблеми акмеологічного виміру професійної самореалізації працівника ОВС застосовано міждисциплінарний підхід, сутність якого полягає у з'ясуванні предмета дослідження у зв'язку з філософськими, правовими та акмеологічною науками. Такий підхід створює основу для комплексного аналізу проблеми, дослідження її витоків та засадничих ідей. Розкрито онтологічну, гносеологічну, методологічну, аксіологічну складові проблематики, визначено її світоглядно-методологічну аксіоматику, обґрунтовано її цілісність. Системний підхід, як і діяльнісний, виражається у пошуках закономірностей, зв'язків, компонентів акмеологічного розвитку фаховості працівника ОВС.

Важливе місце у дисертації посідають принципи гуманізму і розвитку, спрямовані на забезпечення умов повноцінності життя людини, повноти її самореалізації. Оскільки системоутворювальною основою акмеології є особистість, то необхідна постановка проблеми культури особистості працівника ОВС як результату його розвитку і способу життєдіяльності. Критерієм культури особистості працівника ОВС постає оптимальність і конструктивність її самовираження, самореалізації і того способу соціальної професійної діяльності, яким вона її здійснює. У них виражається досягнутий працівником вищий рівень професійності, громадянськості, працездатності і гуманізму.

У дослідженні проблеми застосовані аналітичний метод, що розглядає акмеологічний вимір професійної самореалізації як завершену систему, а також проблемно-історичний, у якому системний аналіз проблеми заснований на вивченні її еволюції. Порівняльно-історичний метод дав змогу застосувати компаративний підхід до проблеми вдосконалення особистості у зв'язку з різними концепціями розгляду акме. У науковій роботі також застосовано аксіологічний підхід, на основі якого проаналізовано шляхи вдосконалення особистості через спектр культурних і релігійних цінностей та розкрито основні цінності у розвитку особистості працівника ОВС.

У дисертації використано загальнонаукові методологічні принципи, серед яких: історизму, що дає змогу простежити генезу проблеми розвитку особистості та проаналізувати філософсько-правові аспекти проблеми у процесі її становлення та розвитку на сучасному етапі; об'єктивності та світоглядного плюралізму, які уможливають неупереджений підхід до проблеми.

До інструментарію дослідження входить опрацювання проблеми акмеологічного виміру професійної самореалізації працівника ОВС, її фактажу шляхом критичного аналізу та синтезу. Дотримуючись методу сходження від абстрактного до конкретного, здійснюється перехід від побудови теоретичної моделі системи детермінуючих зв'язків у процесі розвитку особистості до розгляду її реальної конкретності в сучасному професійному житті працівника ОВС. Спираючись на принципи відображення суттєвих і необхідних ознак взаємодії і взаємопокладання, застосовуючи герменевтичний підхід, встановлюється зміст основних категорій проблеми.

Використано низку підходів та ідей, узагальнень і висновків вітчизняних і зарубіжних філософів, правознавців, акмеологів, психологів, соціологів. У дисертації на основі принципу доповнюваності ми послуговувалися методологічними результатами досліджень, викладених у монографіях, статтях учених, які розкривають коло проблем, пов'язаних із темою.

Наукова новизна одержаних результатів зумовлена характером мети і сукупністю визначених задач. На основі дослідження у дисертації сформульовані положення, котрі визначають її новизну:

уперше:

– з філософсько-правових позицій обґрунтовано акмеологічні умови професійної самореалізації працівника ОВС, що є важливим завданням, вирішення якого можливе через упровадження феномена акме, основна мета застосування якого полягає у формуванні системи оцінювання, корекції та самореалізації, вміння вирішувати широкий спектр завдань професійної діяльності. Тому акмеологічний результат працівника ОВС – це процес, що полягає у постійному саморозвитку, вдосконаленні, яке охоплює досягнення максимальної фахової досконалості в творчій і продуктивній професійній діяльності особистості на основі природних потенціалів. Це цілісний професійний розвиток працівника ОВС у реалізації творчого підходу його як фахівця, особистості й духовно зрілої людини;

– підтверджено, що всебічне осмислення проблеми акмеологічного виміру професійної самореалізації працівника ОВС передбачає аналіз у межах філософії права особистісної і соціальної детермінації досягнення акме. Це дає змогу здійснити експлікацію змісту означеної проблеми у поліваріативності смислових проєкцій;

– встановлено, що важливою складовою акмеологічного виміру самореалізації особистості працівника ОВС є його успішна професійна діяльність у контексті самоідентифікації і самоствердження у суспільстві та державі. Фахівець ОВС входить у стадію досягнення максимальної продуктивності через розкриття своїх здібностей, особистісних якостей, життєвого та професійного досвіду, в яких закладена важлива суспільна та державна місія, що полягає у захисті прав і свобод людей, охороні правопорядку тощо;

– обґрунтовано, що важливим аспектом філософського підґрунтя професійного самовдосконалення працівника ОВС є висока якість роботи спеціаліста, що обумовлена не лише рівнем професіоналізму й досвіду, але значною мірою і світоглядною позицією. Сутність змістовно-філософської умотивованості професійного вдосконалення працівника ОВС розкривається в аналізі співвідношення права і сфери моралі. Моральна культура працівника ОВС – це якісна характеристика етичного та професійного розвитку, моральної зрілості особи. Основним принципом професійної моралі працівника ОВС, незалежно від виду діяльності, є справедливість і відповідальність;

– виявлено, що осучаснений проєвропейським вибором акмеологічний вимір професійної самореалізації працівника ОВС передбачає: відчуття відповідальності за ухвалення рішень без заподіяння шкоди іншим, що полягає у сумлінному виконанні обов'язків, які покладає суспільство на працівника ОВС; забезпечення правопорядку та дотримання закону, реалізацію принципів справедливості, свободи, верховенства права та дотримання основних прав і свобод людини та громадянина; здатність до конструктивного вирішення проблем своєї професійної діяльності,

вдосконалюючись і розвиваючи свою самість, вміння брати активну участь у житті суспільства;

удосконалено:

– висновки про те, що готовність особистості до професійної діяльності і професійного росту в ОВС охоплює мотиваційні, пізнавальні та вольові компоненти. У зв'язку з цим важливими складовими професійного самовдосконалення працівника ОВС є: самоосвіта, ефективність праці, аналітичні та рефлексивні уміння, фізичне здоров'я тощо;

– положення про те, що продуктивно вирішувати масштабні професійні завдання, ефективно здійснювати свої професійні функції працівники ОВС можуть лише тоді, коли їхні важливі фахові якості, а також знання, вміння, навички, здібності будуть інтегровані у феномен професійної компетентності. У зв'язку з цим акмеологічна компетентність є складовою і важливою умовою професіоналізму діяльності працівника ОВС, що в загальному репрезентує сферу професіоналізму як систему спеціальних знань у сфері акмеології, психології та ін., і систему відповідних до цих знань, умінь, пов'язаних із перспективою розвитку кадрової сфери ОВС;

дістали подальший розвиток:

– ідеї про те, що акмеологічною основою самовдосконалення особистості працівника ОВС є потреба у творчості, активному саморозвитку, продуктивній самореалізації, еволюціонуванні до вершин досконалості. Професійне самовдосконалення – це свідомий процес підвищення рівня компетентності і розвитку значущих якостей відповідно до соціальних вимог та особистої програми акме, що уможливорює вирішення творчих завдань на змістовному і смисловому рівнях – особистісному, предметному, операційному. Умовно процес самовдосконалення працівника ОВС передбачає такі етапи: самопізнання, програмування корекції професійного та особистісного росту, самореалізації;

– положення про те, що працівник ОВС, виконуючи професійні обов'язки, повинен дотримуватися норм права. Ідея прав людини має нормативно-критичний характер і становить поєднання принципів справедливості та моральних критеріїв, на основі яких унормовується правопорядок. Тому важливою філософсько-правовою складовою формування спеціаліста ОВС є правосвідомість, яка постає безпосереднім джерелом правопорядку.

Практичне значення одержаних результатів. Сформульовані у дисертації висновки можуть бути використані у: подальшій розробці філософсько-правової концепції акмеології у професійній діяльності працівника ОВС; практичній роботі органів влади, діяльність яких пов'язана з нормотворчістю; у правозастосовній сфері, зокрема в ОВС України.

Висновки, зроблені в дисертаційній роботі, безпосередньо стосуються загальних світоглядних питань, отже – можуть бути використані в наукових

пошуках фахівцями в сфері філософії права, психології, деонтології та акмеології. Концептуальний методологічний та фактологічний матеріал дослідження може бути впроваджений і використаний: у навчальному процесі – під час викладання таких курсів, як «Філософія права», «Правознавство», «Філософія», «Порівняльне правознавство», «Професійна етика», «Деонтологія», «Теорія держави і права», «Етика та естетика»; у науково-дослідній сфері – для заповнення прогалін у вивченні філософсько-правових засад акмеологічного виміру професійної самореалізації працівника ОВС; у процесі підготовки підручників, навчальних посібників із теорії держави і права, політології, правознавства, професійної етики, юридичної деонтології, філософії права.

Теоретичні узагальнення, конкретний матеріал дисертації уможливають перегляд і збагачення усталених концепцій розуміння суті професійної самореалізації як у світовій, так і у вітчизняній науковій думці. Висновки, зроблені у дисертації, можуть бути використані у справі культурного та духовного відродження в Україні, реформуванні ОВС.

Публікації. Основні положення і висновки, сформульовані в дисертаційній роботі, викладені в п'яти наукових статтях, чотири з яких опубліковані у фахових виданнях України з юридичних наук, одна – у виданні іншої держави (Російська Федерація), а також у тезах трьох доповідей на науково-практичних заходах.

Структура дисертації і послідовність викладу матеріалу зумовлена логікою викладу проблеми, планом, метою та задачами дослідження. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків і списку використаних джерел. Повний обсяг дисертації становить 204 сторінки, з яких загальний обсяг тексту – 190 сторінок. Список використаних джерел складається із 180 найменувань на 14 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обгрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, охарактеризовано ступінь наукової розробки проблеми, її зв'язок із науковими програмами, планами і темами, сформульовано мету і задачі, об'єкт, предмет і методи дослідження, наукову новизну одержаних результатів, теоретичне і практичне значення результатів дослідження, наведено дані про їх апробацію та публікації автора за темою дисертації, її структуру та обсяг.

У розділі 1 «Філософсько-методологічні засади дослідження проблеми професійної самореалізації працівника ОВС» визначено, що з'ясування суті професійного вдосконалення працівника ОВС у межах обраного нами філософсько-правового аналізу передбачає не лише розкриття основних елементів процесу розвитку та руху до вершини фахівця, а й узагальнений аналіз акмеологічного виміру, особливості проєкції професіоналізму у сфері ОВС, світоглядно-ціннісний підхід до розкриття усіх

аспектів проблеми, яка досліджується. Тому акме працівника ОВС конкретизується у великому континуумі форм, у кожній із яких об'єктивуються та інтегруються конкретні ознаки тієї вершини, яку досягає у своєму розвитку працівник ОВС. У цьому контексті під час вивчення акме працівника ОВС виявляються і специфічні, особливі характеристики вдосконалення, що притаманні лише працівникам цієї сфери як суб'єктам діяльності, і загальні, що характеризують закономірності досягнення вершин особистістю.

У підрозділі 1.1 «*Стан дослідження проблеми, понятійний апарат, методика вивчення та джерела проблеми*» простежено і систематизовано філософсько-методологічні засади дослідження проблеми професійної самореалізації працівника ОВС. Дисертант, проаналізувавши основні наукові підходи щодо дисертаційної теми, зробив висновок, що ефективна професійна діяльність працівника ОВС формується як багатогранний процес професійного самовдосконалення, що має теоретичну та практичну складові, які виявляються у поєднанні на шляху до акме самопізнання, розкриття здібностей, навчання та практичного втілення їх у праці, яка обирається за покликанням. Установлено, що критерієм культури особистості працівника ОВС стає оптимальність і конструктивність її власного самовираження, самореалізації і того способу соціальної професійної діяльності, яким вона здійснює цю діяльність. У них виявляється досягнутий працівником вищий для нього рівень професійності, громадянськості, працездатності, гуманізму.

У підрозділі 1.2 «*Філософсько-правове обґрунтування суті професійної самореалізації особи працівника ОВС*» відображено, що в контексті акмеологічного виміру необхідне нове осмислення та пошук ефективних напрямів реалізації професійної діяльності працівників ОВС, спрямованих на формування пізнавальної активності як стійкого утворення особистості працівника, що впливає на ставлення до соціального досвіду у всіх сферах життєдіяльності. У зв'язку з цим формування професіонала у сфері ОВС можна трактувати як процес досягнення максимального для кожного працівника розвитку теоретичної та практичної досконалості у професійній діяльності. Отже, у процесі особистісного самовдосконалення працівника ОВС відбувається цілеспрямований самоаналіз і корегування його професійно важливих якостей, зокрема таких, як самосприйняття, креативність, толерантність та інші. А також підвищується відповідальність за ухвалення рішень, формується вміння прогнозувати результати, вибір оптимальних дій. Акмеологічний розвиток працівника ОВС – це його цілісний професійний розвиток як фахівця, особистості і духовно зрілої людини, підвищення рівня його самосвідомості.

У підрозділі 1.3 «*Акмеологічні основи формування особистості працівника ОВС*» дисертант, проаналізувавши акмеологічні основи формування особистості працівника ОВС, окреслив свою позицію, відповідно

до якої характерною особливістю самореалізації особистості є, безумовно, успішність її прояву та утвердження у суспільстві, що, своєю чергою, підтверджує основні властивості акме людини, з-поміж яких: професіоналізм і відкритість до творчості. Професіоналізм – це основа успішності у професійній діяльності, а тому більшою мірою й успішності життя людини, оскільки уможливорює удосконалення навиків, задатків і, зрештою, максимально розкриває кваліфіковані можливості людини. Своєю чергою, творчість відображається у творчій спрямованості людини на пізнавальну діяльність. Зазначено, що ключовою особливістю підвищення рівня професійності людини є формування її ж професійної культури та самовдосконалення. Сьогодні, поряд із соціальними, правовими, філософськими та морально-етичними вимірами культури, простежуються її власне акмеологічні засади соціально-перцептивної компетентності професіоналізму. Аргументовано, що акмеологія, спираючись на дослідження людини гуманітарними науками, забезпечує оптимальну реалізацію практичної діяльності в межах самовдосконалення особистості та її професійного розвитку

У розділі 2 «Ключові філософсько-правові проблеми акмеологічного виміру професійної самореалізації працівника ОВС» розкрито особливості професійної самореалізації працівника ОВС. Зазначено, що готовність особистості до професійної діяльності і професійного росту в ОВС охоплює мотиваційні, пізнавальні та вольові компоненти.

У підрозділі 2.1 «Особливості формування професійної самореалізації працівника ОВС» дисертант окреслив низку особливостей формування професійної самореалізації працівника ОВС, підкреслюючи те, що формування і розвиток працівника ОВС – це неперервний процес, що складається із низки стадій, які змінюють одна одну, якісні особливості яких залежать від конкретних умов і обставин, що трапляються у процесі виконання професійного обов'язку. Які цінності стають особистими для працівника ОВС і визначають його вчинки; яке здоров'я (фізичне і духовне) на різних етапах життя, який досвід пізнання, спілкування і праці, пов'язаний з плануванням професійного майбутнього, – все це неодмінно впливає на параметри тієї вершини, якої досягає людина як індивід, особистість і суб'єкт діяльності.

У підрозділі 2.2 «Філософські засади ідеї професійного вдосконалення працівника ОВС» розкрито філософські принципи формування ідеї професійного вдосконалення працівника ОВС. Зазначено, що філософія методологічно обґрунтовує акмеологію як самостійну дисципліну фундаментально-наукового характеру. Вона світоглядно формує аксіологічні ідеали і праксеологічні цілі акмеології як суспільної науки і одночасно окремого розділу сучасного людинознавства. Саме тому зв'язок акмеології з філософським знанням здійснюється за двома критеріями – світоглядним і методологічним. У другому випадку філософія визначає засоби побудови

акмеології як комплексної дисципліни, яка, з одного боку, асимілює та інтегрує знання різних наук про людину, а з іншого – виокремлює і розробляє специфічні уявлення про становлення її професійно-творчої майстерності. Натомість філософія, у своїй світоглядній іпостасі, надає ціннісне обґрунтування в аналізі акмеологічної проблематики, визначаючи систему критеріїв (екзистенційних, культурологічних, юридичних, моральних естетичних тощо), її постановку і вивчення.

У підрозділі 2.3 «Філософсько-правові детермінанти професійного росту (акме) працівника ОВС» зосереджено увагу на тому, що працівник ОВС, виконуючи свої професійні обов'язки, повинен обов'язково дотримуватися норм права. Феномен права якнайтісніше пов'язаний з людиною, її сутністю, смыслом людського буття. Тобто право – це явище, без якого людина не може існувати і яке є породженням людського буття. Саме ця обставина – фундамент для побудови філософії права і правової антропології, що обґрунтовує основи права в людському бутті. Для того, щоб чітко усвідомлювати зміст законів, і, відповідно, вдосконалюватись у професійній діяльності, працівник ОВС має чітко розуміти природу права. У цьому контексті надзвичайно важливо те, що працівник ОВС, який прагне до вершин професійної досконалості (акме), повинен через розвиток індивідуальності бути особистістю. Лише тоді, коли він усвідомлює свої права і обов'язки, а також розуміє права і обов'язки інших, керується визнанням свободи іншого, володіючи цією свободою, здатен ідентифікувати себе з професіоналом.

У розділі 3 «Філософсько-правове осмислення акмеологічних стандартів у професійній діяльності працівника в контексті реформування ОВС» доведено, що акмеологічний розвиток працівника ОВС – це процес, що полягає у постійному вдосконаленні його особистості, охоплює досягнення максимальної досконалості в творчій і продуктивній професійній діяльності особистості на основі природних потенціалів. Тому дисертант розглянув акмеологічні проблеми крізь призму пошуку досконалості і закономірностей досягнення вершин особистістю працівника ОВС у зв'язку із соціумом, де є різні рівні взаємодії людини і суспільства.

У підрозділі 3.1 «Акмеологічна основа самовдосконалення працівника ОВС як модус самопізнання на праксеологічному рівні» стверджено, що акмеологічною основою самовдосконалення особистості працівника ОВС є потреба в активному саморозвитку, продуктивній самореалізації, руху до власних вершин досконалості. Самовдосконалення визначається взаємодією людини з конкретним соціальним середовищем, під час якої вона виховує у собі якості, які призводять до успіху у професійній діяльності і житті. Самовдосконалення – явище, що має і особистісний, і соціальний виміри. Воно може розкриватися впродовж усього життєвого шляху.

У підрозділі 3.2 «Філософсько-правові універсалії професійної самореалізації працівника ОВС як основа реформування органів внутрішніх

справ» доведено, що оскільки успіх у всіх галузях діяльності ОВС складається із сукупного прагнення кожного працівника цієї сфери до успіху, то важливість професійного самовдосконалення кожної людини має не лише особисте, а й суспільне, а загальніше – навіть державне значення. Державне значення полягає у тому, що у професійній діяльності кожного працівника ОВС закладена важлива місія загальносуспільного значення, яка полягає у захисті прав і свобод людей, в охороні правопорядку. Суспільне благо створюється волею, розумом, прагненням до досконалості окремих осіб, а кожна людина – творець свого щастя, тому акме системи суспільства досягається через кооперативні ефекти його елементів.

У підрозділі 3.3 *«Соціокультурний контекст перспектив утілення акмеологічних основ професійної діяльності працівника ОВС»* розглянуто акмеологічність, що формує професійний менталітет, який можна визначити як компонент професійної свідомості, що виражає систему ціннісних орієнтацій і професійного самовизначення особистості в соціальному, правовому, політичному, історичному і професійному просторах. Структура професійного самовизначення характеризується взаємодією ступенів, що його утворюють: акмеологічного, концептуального, технологічного, рефлексивного, комунікативного, інформаційного. Особливого соціального значення акмеологія набуває в Україні в умовах створення правової держави і демократичного суспільства, оскільки цьому передують потреба в соціально активних людях, високорозвинених професіоналах ОВС, що володіють ініціативою, діловими якостями, організованістю і творчим потенціалом.

ВИСНОВКИ

У результаті виконаної дисертації запропоновано нове вирішення наукової проблеми акмеологічного виміру професійної самореалізації працівника ОВС у площині філософсько-правових інтерпретацій. У процесі здійсненого аналізу підтверджена актуальність теми дисертації та виявлені її нові аспекти. Зокрема, окреслені оновлені філософсько-правові підходи до розуміння акмеологічної професійної самореалізації та інструментарій втілення такого розуміння у фахову діяльність, що передбачає її якісні зміни та ефективність.

1. Аналіз стану дослідження окресленої проблематики репрезентує здебільшого однотипний, односпрямований у розкритті теми професійної діяльності працівників ОВС підхід до способів запобігання професійній деформації, психологічній та свідомісній складовій особистості, організаційно-правовим засадам проходження служби в органах внутрішніх справ України.

Водночас така вагома складова професійної самореалізації, як акмеологічна, поки що знівельована дослідниками, що з іншими причинами і призводить до виникнення деформацій та професійних ризиків,

непередбачуваності діянь працівників міліції і неефективної боротьби зі злочинністю та корупцією.

З метою актуалізації та вирішення комплексу окреслених проблем систематизовано методологічні і прагматичні підходи до встановлення модусів акме як детермінант професійної діяльності. Для цього задіяно широкий інструментарій сучасних методів дослідження, серед яких – акмеологічний підхід, що становить систему вимог, умов і засобів досягнення прогресивного розвитку особистості працівника, а саме – його професійної досконалості, а також міждисциплінарний, діяльнісний, діалектичний, герменевтичний та інші підходи.

2. Рівень професійного розвитку працівника ОВС безпосередньо залежить і від особистісної складової (особистих устремлінь і світоглядних установок, що формують людину як відображення використання її внутрішніх ресурсів для своєї реалізації і вдосконалення), і від конкретних обставин, у яких вона формується. Самовдосконалення особистості працівника ОВС розвивається і функціонує згідно із внутрішніми закономірностями, а чинниками цього процесу є: багатогранність індивідуальних особливостей людини; об'єктивні умови життя і часу, необхідні для нагромадження практичного досвіду; оволодіння методикою самовдосконалення як особливим видом діяльності. Тому досягнення акме працівником ОВС має і особистісну, і соціальну детермінацію.

3. Важливою складовою акмеологічного виміру самореалізації особистості працівника ОВС є його досконала професійна діяльність у контексті самоідентифікації і самоствердження в суспільстві та державі. Фахівець входить у стадію досягнення максимальної продуктивності через розкриття своїх здібностей, особистісних якостей, життєвого та професійного досвіду. Тому досягнення акме можливе тільки у випадку суспільно важливої діяльності, реалізації особистістю запитів суспільства, культури, професії. Професійне самовдосконалення кожного працівника ОВС має не лише особистісне чи суспільне значення, а й державне, оскільки в його професійній діяльності закладена важлива місія, яка полягає у захисті прав і свобод людей, в охороні правопорядку.

4. Акмеологічною основою самовдосконалення особистості працівника ОВС є потреба в інтелектуальній творчості, активному фаховому саморозвитку, продуктивній самореалізації, прагненні і досягненні досконалості. Самовдосконалення – це свідомий процес підвищення рівня компетентності і розвитку значущих якостей відповідно до соціальних вимог та особистої програми розвитку. Професійне самовдосконалення працівників ОВС зумовлено способом самовдосконалення, яке слід розуміти як вирішення творчих завдань на змістовному і смислово-рідному рівнях – особистісному, предметному, операційному. Тому професійна діяльність працівника ОВС розкривається як багатогранний процес професійного самовдосконалення, що

має теоретичну та практичну складові, які виявляються у поєднанні на шляху до акме самопізнання, розкриття здібностей, навчання та практичного втілення їх у праці, яка виявляється за покликанням. Умовно процес самовдосконалення працівника ОВС можна поділити на такі етапи: самопізнання, програмування професійного і особистісного росту, самореалізація.

5. Розкриття суті професійного росту (акме) в самореалізації особи працівника ОВС є важливим завданням, вирішення якого можливе через упровадження акмеологічного підходу, основна мета застосування якого – у формуванні вміння вирішувати широкий спектр завдань професійної діяльності. Цей підхід визначає продуктивність процесу саморозвитку, реалізації пізнавальних творчих потенціалів працівника, можливості його кар'єрного росту, посилює професійну мотивацію, дає змогу виявляти та використовувати ресурси особистості для досягнення успіху у професійній діяльності. На основі акмеологічного підходу формування особистості працівника ОВС як професіонала можна трактувати як процес досягнення максимально можливого рівня розвитку його теоретичної та практичної досконалості у професійній діяльності.

Доведено, що акмеологічний розвиток працівника ОВС – це процес, що полягає у постійному вдосконаленні, яке охоплює досягнення максимальної досконалості в інтелектуальній, пізнавальній, творчій і продуктивній професійній діяльності особистості на основі природних потенціалів. Це цілісний професійний розвиток працівника ОВС як фахівця, особистості і духовно зрілої людини, підвищення рівня його самосвідомості, у процесі чого відбувається цілеспрямований самоаналіз і корекція таких професійно важливих якостей особистості, як самосприйняття, креативність, толерантність, підвищена відповідальність за ухвалення рішень, формуються навички прогнозу результатів, уміння вибору оптимального способу професійних дій.

6. Готовність особистості до професійної діяльності і професійного росту в ОВС охоплює мотиваційні, пізнавальні та вольові компоненти. Мотиваційно-ціннісна основа самореалізації працівника ОВС містить: стійку трудову мотивацію; провідні цінності; інтерес до професійного росту як працівника ОВС; схильність до інтелектуальної діяльності та роботи з людьми. У зв'язку з цим важливими складовими професійного самовдосконалення працівника ОВС є самоосвіта, ефективність праці, аналітичні та рефлексивні уміння, фізичне здоров'я та ін.

Важливим аспектом філософського підґрунтя професійного самовдосконалення працівника ОВС є те, що висока якість роботи спеціаліста обумовлена не лише рівнем професіоналізму і досвіду, але значною мірою і його світоглядною позицією. Сутність змістовно-філософської вмотивованості професійного вдосконалення працівника ОВС розкривається в аналізі співвідношення права до спорідненої йому сфери моралі. Моральна культура працівника ОВС – це якісна характеристика етичного та професійного

розвитку, моральної зрілості особистості. Головним принципом професійної моралі працівника ОВС незалежно від виду діяльності є справедливість. Справедливість як критерій ефективності діяльності працівника ОВС трактується як основоположне прагнення діяти відповідно до прав і обов'язків, забезпечуючи умови для реалізації свободи кожної людини. Чим вища професійна майстерність, тим вищі етичні норми і навпаки. Тому професійна культура працівника ОВС охоплює політичну, правову, етичну та естетичну складові.

7. Обґрунтовуючи філософсько-правові детермінанти професійного росту працівника ОВС, з'ясовано, що спеціаліст, виконуючи свої професійні обов'язки, повинен керуватися нормами права. Феномен права якнайтісніше пов'язаний з людиною, її сутністю, смыслом людського буття. Ідея прав людини має нормативно-критичний характер, оскільки втілює принципи справедливості і моральні критерії, на основі яких здійснюється правопорядок, забезпечуваний працівниками ОВС. Правова держава для працівника ОВС – це орієнтир-імператив, що організовує особистісну дію, тому вкрай важливо, аби працівники ОВС реалізували потребу професійного самовдосконалення, забезпечуючи у своєму мікросередовищі реальне дотримання права. Також без ціннісного підходу неможливо виявити призначення права і сенс діяльності працівника ОВС, зрозуміти його специфічну природу. Правові цінності лежать в основі створення і підтримки соціального порядку працівниками ОВС, а також нормального функціонування суспільства.

З'ясовано, що важливою філософсько-правовою складовою формування фахівця ОВС є правосвідомість, яка постає безпосереднім джерелом правопорядку, тобто правових норм, поведінки відповідних інститутів. Правосвідомість повинна бути не лише критерієм поведінки працівника ОВС, вона має бути частиною його свідомості і світогляду, що формуються у процесі правової соціалізації. Основою правосвідомості працівників ОВС є почуття власної гідності, здатність до самоосвіти та самоуправління, повага та довіра до громадян, влади. В окремого працівника ОВС правосвідомість охоплює різні сфери духовної діяльності: пізнавальну, оціночну, мотиваційно-вольову, безсвідомого правового досвіду.

Підтверджено, що продуктивно вирішувати масштабні професійні завдання, ефективно здійснювати свої професійні функції працівники ОВС можуть лише в тому випадку, коли освоють якісно новий європейський рівень професіоналізму, коли їхні важливі фахові якості, а також знання, вміння, навички і здібності будуть інтегровані у феномен професійної компетентності.

8. Акмеологічна компетентність є складовою і важливою умовою професіоналізму особистості та діяльності працівника ОВС. У загальному вона становить сферу довершеної системи спеціальних знань з акмеології, психології особистості, управління, соціальної і юридичної психології та систему відповідних до цих знань, умінь, пов'язаних із європейською

професіоналізацією кадрів у сфері ОВС. Спеціальні знання у цьому розумінні стосуються закономірностей, механізмів, спонукальних причин продуктивного особистісно-професійного розвитку і саморозвитку, самовдосконалення у комунікації та взаємодії. Значущість акмеологічної компетентності пов'язана з необхідністю постійного розвитку працівника ОВС як професіонала, що дозволяє здійснювати роботу в складних соціально-економічних умовах. Тому процес розвитку професіоналізму працівника ОВС повинен складатися з певних етапів: накопичення і осмислення відповідних акмеологічних і професійних знань і навичок, що необхідні в управлінні процесами особистісно-професійного розвитку і саморозвитку; рефлексії акмеологічної компетентності та її подальшого розвитку.

9. Акмеологічний вимір професійної самореалізації працівника ОВС передбачає такі перспективні спрямування: відчуття відповідальності за ухвалення рішень без шкоди іншим, що полягає у бездоганному виконанні обов'язків, які покладає суспільство на працівника ОВС; піклування про порядок і дотримання закону, реалізацію принципів справедливості, свободи, рівності тощо; необхідність розвитку вміння брати активну участь у житті суспільства, дотримуючись верховенства права та основних прав і свобод людини та громадянина; здатність до конструктивного вирішення проблем у професійній діяльності.

Виконане дослідження акмеологічного виміру професійної самореалізації працівника ОВС у площині філософсько-правових інтерпретацій дає підстави констатувати потребу подальших наукових розробок окремих положень акмеології у фаховому вдосконаленні на основі встановлених загальних її закономірностей. Описана парадигма може стати частиною теорії наукових філософсько-правових досліджень у різних її сферах.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Слівінський В. Р. Філософсько-правове значення акмеологічної засади формування особистості / В. Р. Слівінський // Митна справа. – № 6 (84). – 2012. – С. 488–492.

2. Слівінський В. Р. Акмеологічний вимір філософсько-правового обґрунтування суті самореалізації особистості / В. Р. Слівінський // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. – Вип. 4. – ЛьвДУВС, 2012. – С. 553–560.

3. Слівінський В. Р. Складові професійної самореалізації працівника ОВС / В. Р. Слівінський // Університетські наукові записки: часопис Івано-Франківського університету права імені Данила Галицького. – № 7. – Івано-Франківськ, 2013. – С. 176–182.

4. Слівінський В. Р. Мотиваційно-ціннісна основа самореалізації працівника ОВС / В. Р. Слівінський // Актуальні проблеми вдосконалення

чинного законодавства України: збірник наукових статей. – Вип. 32. – Івано-Франківськ, 2013. – С. 224–235.

5. Сливинский В. Р. Социокультурный контекст изучения акмеологии профессиональной деятельности работника органов внутренних дел / В. Р. Сливинский // Теория и практика общественного развития: научный журнал. – № 9. – Краснодар, 2013. – С. 359–362.

6. Слівінський В. Р. Акмеологічні засади формування особистості / В. Р. Слівінський // Роль суспільно-політичних дисциплін у формуванні світогляду працівника органів внутрішніх справ: матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф. (1 червня 2012 р.) / за наук. ред. М. П. Гетьманчука, В. С. Бліхара. – Львів: ФОП Кундельський Г. Л., 2012. – С. 158–162.

7. Слівінський В. Р. Філософсько-правові засади професійної самореалізації працівника ОВС / В. Р. Слівінський // Державотворення та правотворення в Україні: проблеми та перспективи розвитку: матеріали учасників 1-ї регіональної наук.-практ. конф. (11 квітня 2013 р.). – Львів: ННПП НУ «Львівська політехніка», 2013. – С. 172–174.

8. Слівінський В. Р. Філософський вимір самореалізації працівника ОВС / В. Р. Слівінський // Роль суспільно-політичних дисциплін у формуванні світогляду працівника органів внутрішніх справ: матеріали VI Всеукр. наук.-практ. конф. (7 червня 2013 р.) / за наук. ред. В. С. Бліхара. – Львів: ЛьвДУВС, 2013. – С. 206–209.

АНОТАЦІЯ

Слівінський В. Р. Акмеологічний вимір професійної самореалізації працівника ОВС: філософсько-правовий аналіз. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.12 – філософія права. – Львівський державний університет внутрішніх справ, Львів, 2014.

У дисертації здійснено першу у вітчизняній юридичній науці спробу комплексного дослідження акмеологічного виміру професійної самореалізації працівника ОВС за допомогою філософсько-правового аналізу. Обґрунтовано акмеологічні умови професійної самореалізації працівника ОВС, що є важливим завданням, вирішення якого можливе через упровадження феномена акме, основна мета застосування якого – у формуванні системи оцінювання, корекції та самореалізації, вміння вирішувати широкий спектр завдань професійної діяльності. Підтверджено, що всебічне осмислення проблеми акмеологічного виміру професійної самореалізації працівника ОВС передбачає аналіз у межах філософії права особистісної і соціальної детермінації досягнення акме. Установлено, що важливою складовою акмеологічного виміру самореалізації особистості працівника ОВС є його успішна професійна діяльність у контексті самоідентифікації і самоствердження у суспільстві та

державі. Відображено, що важливим аспектом філософського підґрунтя професійного самовдосконалення працівника ОВС є висока якість роботи спеціаліста, обумовлена не лише рівнем професіоналізму й досвіду, але значною мірою і світоглядною позицією.

Ключові слова: акмеологія, акме, професійна самореалізація, філософія права, органи внутрішніх справ.

АННОТАЦІЯ

Сливинский В. Р. Акмеологическое измерение профессиональной самореализации сотрудника ОВД: философско-правовой анализ. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.12 – философия права. – Львовский государственный университет внутренних дел, Львов, 2014.

В диссертации осуществлена первая в отечественной юридической науке попытка комплексного исследования акмеологического измерения профессиональной самореализации сотрудника ОВД с помощью философско-правового анализа. Доказано, что уровень профессионального развития сотрудника ОВД напрямую зависит как от личностной составляющей (личных устремлений и мировоззренческих установок, формирующих человека как отражение использования его внутренних ресурсов для своей реализации и совершенствования), так и от конкретных обстоятельств, в которых он формируется. Самосовершенствование личности сотрудника ОВД развивается и функционирует в соответствии с внутренними закономерностями, а факторами этого процесса является многогранность индивидуальных особенностей человека; объективные условия жизни и времени, необходимые для накопления практического опыта; овладение методикой самосовершенствования как особым видом деятельности. Поэтому достижение «акме» работником ОВД имеет как личностную, так и социальную детерминации.

Обосновывая философско-правовые детерминанты профессионального роста сотрудника ОВД, выяснено, что специалист, выполняя свои профессиональные обязанности, должен руководствоваться нормами права. Феномен права теснейшим образом связан с человеком, его сущностью, смыслом человеческого бытия. Идея прав человека имеет нормативно-критический характер, поскольку воплощает в себе принципы справедливости и моральные критерии, на основе которых создается правопорядок, обеспечиваемый сотрудниками ОВД. Правовое государство для работника ОВД – это ориентир-императив, который организует личностное действие, поэтому крайне важно, чтобы сотрудники ОВД реализовали потребность профессионального самосовершенствования, обеспечивая в своей микросреде реальное соблюдение права.

Выяснено, что важной философско-правовой составляющей формирования специалиста ОВД является правосознание, которое предстает непосредственным источником правопорядка, то есть правовых норм, поведения соответствующих институтов. Правосознание должно быть не просто критерием поведения сотрудника ОВД, оно должно быть частью его сознания и мировоззрения, которые формируются в процессе правовой социализации.

Значимость акмеологической компетентности связана с необходимостью постоянного развития сотрудника ОВД как профессионала, позволяет осуществлять работу в сложных социально-экономических условиях.

Ключевые слова: акмеология, акме, профессиональная самореализация, философия права, органы внутренних дел.

SUMMARY

Slivinskyj V. R. Acmeological Dimension of Professional Fulfillment Police Officers: Philosophical and Legal Analysis. – Manuscript rights reserved.

Dissertation for the degree of candidate of juridical sciences, specialty 12.00.12 – Philosophy of Law. – Lviv State University of Internal Affairs, Lviv, 2014.

The thesis presents the first in domestic jurisprudence attempt a comprehensive study measuring acmeological professional fulfillment police officers using philosophical and legal analysis. Grounded acmeological terms of professional self-police officers, which is an important task, whose solution is possible through the introduction of the phenomenon acme, the main objective of which is to build a system evaluation and self-correction, the ability to solve a wide range of duties'. It is confirmed that a comprehensive understanding of the problems of measurement acmeological professional fulfillment policemen involves analysis within legal philosophy of personal achievement and social determination acme. Established that an important part of self-identity measurement acmeological policemen are his successful professional activity in the context of self-identity and self in society and the state. It is shown that important aspects of the mission of professional self-policemen are high quality specialist work that is due to not only the level of professionalism and experience, but mostly and ideological positions.

Key words: acmeology, acme, professional self-realization, philosophy of law, law enforcement bodies.

Підписано до друку 25.02.2014 р.
Формат 60×84/16. Папір офсетний. Зам. № 23-14.
Умовн. друк. арк. 0,9. Наклад 100 прим.

Львівський державний університет внутрішніх справ
Україна, 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 2541 від 26 червня 2006 р.